

Recenzje

Wiesław Cetera*

Recenzja monografii dr. Aleksandra Żołnierskiego *Sztuczna inteligencja – wersja beta. Gospodarka, przedsiębiorstwo, obywatel, zastosowania, ograniczenia, etyka* wydanej nakładem Instytutu Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk

Tytuł najnowszej monografii dr. Aleksandra Żołnierskiego wpisuje się z jednej strony w niesłabnący trend publikacyjny dotyczący sztucznej inteligencji, z drugiej zaś zawiera frapujący i zarazem obiecujący dopisek „wersja beta”. Oznacza on, że dynamiczny rozwój technologii sztucznej inteligencji osiągnął już pewien poziom technologicznej dojrzałości, który pozwala na wielorakość jej zastosowań. Dodatkowo podtytuł *Gospodarka, przedsiębiorstwo, obywatel, zastosowania, ograniczenia, etyka* wskazuje zarówno na bogactwo tematyczne zawartości książki, jak i na wszechstronność analizy i multidyscyplinarne podejście jej Autora. Uważna lektura książki nasuwa refleksję, że Autor spełnił w dwójnasób obietnicę zawartą w tytule.

Aleksander Żołnierski rozpoczyna od szerokich rozważań nad formalnymi definicjami sztucznej inteligencji, nie odzęgając się jednocześnie od interesującej analizy łączącej etymologię samego pojęcia sztucznej inteligencji z ewolucją interpretacji łączącą podejście „technologiczne” i osadzone w kontekście rozwoju kognitywistycznego podejścia do potencjału AI (pol. – SI). Autor przy tej okazji odnosi się

do problematyki inteligencji *sensu largo*, dając tym samym wyraz erudycji i dojrzałości analizy poruszanych problemów. Jego narracja meandruje między naukami społecznymi, w tym ekonomią, zarządzaniem, naukami o bezpieczeństwie, ale także tak pozornie odległymi dziedzinami, jak filozofia czy medycyna. Kończąc tę część monografii, Autor – po dokonaniu analiz rozwoju technologii związanych ze sztuczną inteligencją – proponuje własną definicję, którą opiera (a jakże!) na wynikach przeprowadzonych badań i analiz z zastosowaniem metod big data. Owa ostensywna definicja wskazuje na istotne cechy i technologie AI i daje dobry fundament do dalszych rozważań obejmujących różnorodność jej zastosowań.

Obok szerokiego przeglądu technologii sztucznej inteligencji i opisu wyzwań, jakie stoją przed ekspertami, naukowcami i – ogólnie – użytkownikami algorytmów AI, celem publikacji jest wskazanie na potencjał, z drugiej – na zagrożenia, jakie związane są z powszechnym dostępem i wykorzystaniem sztucznej inteligencji.

Przegląd zastosowań, jakie Żołnierski przedstawia w swojej monografii, jest bardzo obszerny – od zastosowań w medycynie, poprzez SynBio i ochronę środowiska, po usługi publiczne i sektor finansowy. Autor przedstawia potencjał sztucznej inteligencji w zastosowaniach w rozwiązaniach technologicznych

* Dr hab. Wiesław Cetera, prof. UW – Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Katedra Technologii Informacyjnych, Uniwersytet Warszawski.

rzeczywistości rozszerzonej, w dydaktyce, szkolnictwie, w procesie podnoszenia kompetencji i zarządzaniu. Opisuje wiele interesujących studiów przypadku zastosowań AI w analityce ekonomicznej, w planowaniu, monitorowaniu i ocenie polityki gospodarczej i elementów polityki rozwoju, w strategiach bezpieczeństwa, monitorowaniu i w nadzorze. Wiele przywołanych przykładów wzbogaca o refleksję nad negatywnym wpływem technologii opartych na sztucznej inteligencji na wolność jednostki, prawa człowieka, a nawet świadomość i niezależność podejmowanych decyzji. Żołnierski porusza tematykę wykorzystania AI w biznesie, w procesach i procedurach zarządzania – od przedsiębiorstwa, przez inteligentne miasto – do bezpieczeństwa państwa, w tym w zakresie monitorowania i nadzoru. Opisuje też wiele przykładów opartych na własnym doświadczeniu, jako analityka i badaczka, związanych z zastosowaniem sztucznej inteligencji w prognozowaniu i wnioskowaniu w zakresie nauk ekonomicznych i nauk o zarządzaniu.

Autor, koncentrując się na analizie i badaniach problematyki związanej z zastosowaniami sztucznej inteligencji w praktyce życia społecznego i gospodarczego, prowadzi rozważania na temat zagrożeń, jakie wiążą się z upowszechnieniem i szerszym zastosowaniem (między innymi w zakresie technologii przemyśłu 4.0) algorytmów AI. Sporą część tych rozważań poświęca kwestiom etyki.

Żołnierski, opisując zachowania użytkowników rozwiązań obejmujących technologie sztucznej inteligencji, wskazuje na zagrożenia, z jakimi wiąże się nieetyczne wykorzystanie technik monitorowania, nadzoru czy innych związanych z bezpieczeństwem. Pisząc o badaniach nad zastosowaniem sztucznej inteligencji, swoją narrację wiąże z ogromną gamą zagadnień będących w zakresie nauk spoza ścisłego kręgu nauk społecznych czy informatyki. Przywołuje przy tym perspektywę politologii i socjolingwistyki. Nawiązując do publikacji *LTI. Notatnik filologa* Klemperera, który swe dzieło o charakterze memuarystycznym łączy z naukowym esejem opisującym język nazizmu, Żołnierski wskazuje na silne inklinacje zagrożeń związanych ze sztuczną inteligencją z językiem populizmu, nacjonalizmu i ksenofobii. Klemperer pisze o języku, który opanowuje wszystkie sfery życia społecznego, i podobnie jak opisywana przez autora sztuczna inteligencja dokonuje swego rodzaju dekompozycji zarówno w zakresie dominującej w sferze publicznej nomenklatury, jak i dopuszczalności radykalnej, nacjonalistycznej narracji. W tym zakresie potencjał sztucznej inteligencji w generowaniu *fakenewsów* i postprawdy jest – w interpretacji Żołnierskiego – zagrożeniem nie tylko dla demokracji, ale także dla stabilności gospodarczej wielu krajów świata.

Zagrożenie to, zdaniem Autora monografii, wynika także z deprecjonowania języka i kultury, a opierania strategicznych decyzji biznesowych i politycznych wyłącznie w kontekście biopolityki.

Aleksander Żołnierski w swej monografii przedstawia także procesy fetyszyzacji sztucznej inteligencji i elementy kultu kargo, jaki związany jest z „modą” na to pojęcie zwłaszcza wśród administracji i kadr zarządzających instytucjami publicznymi (nie tylko w Polsce).

Opis problemów rozwoju i rzeczywistego potencjału wykorzystania sztucznej inteligencji kończy opisem problematyki dyskryminacji, rasizmu i erozji demokracji, co ma szczególnie wydzźwięk z punktu widzenia rozwoju gospodarek w demokratycznych krajach świata i konstytuuje zamierzenia regulacyjne w Unii Europejskiej. Monografię kończą rozważania na temat regulacji i ograniczeń w kontekście ram legislacyjnych dla implementacji sztucznej inteligencji.

Podsumowaniem monografii Żołnierskiego jest rozdział pod znaczącym tytułem *Poza dobrem i złem* – w którym autor konkluduje prowadzone rozważania i formułuje wnioski oraz rekomendacje względem potencjału rozwoju i zastosowań AI.

W przywołanych w książce wynikach badań Autor formułuje rekomendacje pozwalające na stworzenie wartościowych zaleceń także dla praktyków gospodarczych i interesariuszy procesów zarządczych. Przedstawia w swojej książce niezwykle interesujący i szeroki wachlarz zagadnień, do którego prezentacji stosuje często narrację zahaczającą o eseistykę naukową. Nie jest to bynajmniej zarzut. Dzięki temu zabiegowi osiąga efekt w postaci interesującej lektury, która jest wartościowa i zrozumiała nie tylko dla eksperta związanego z dziedzinami nauki, które stanowią oś monografii, ale pozwala na przyciągnięcie (i utrzymanie) zainteresowania przez szeroki krąg czytelników. To ważna umiejętność Żołnierskiego, który poprzez zastosowaną narrację sprawił, że z jednej strony lektura *Sztucznej inteligencji – wersja beta* jest po prostu pasjonująca, z drugiej zaś stanowi ważną pozycję wśród zdominowanej w ostatnich latach „zmatematyzowanej” narracji publikacji ekonomicznych.

Ciekawe jest, że prawie wszystkie przytoczone przykłady Autor opisuje na podstawie własnego doświadczenia zawodowego i naukowego. Z tego punktu widzenia warto powiedzieć, że monografię cechują nie tylko walory merytoryczne, ale ogromne znaczenie analizowanych w niej problemów. Ponadto należy pamiętać, że monografia Żołnierskiego jest kolejnym przyczynkiem do rozwoju prowadzonych badań i analiz związanych z aplikatywnością sztucznej inteligencji, zaś przewodni temat monografii jest daleki od wyczerpania. ■